

Natuurcompensatie- programma

Westerschelde

Eindrapportage 1998-2008

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Bestuursovereenkomst 1998	5
3. Overleg met Europese Commissie	6
4. Relatie tot de Westerschelde	7
5. Financiën	8
6. Grondverwerving	9
7. Organisatie en werkwijze	10
8. Communicatie	11
9. Resultaten	12
10. Toetsing aan de Bestuursovereenkomst	13
11. Conclusie	14
Bijlage 1 Gerealiseerde projecten	15
1. Inleiding	15
2. Resultaat buitendijkse projecten ("in de Westerschelde")	15
3. Resultaat binnendijkse projecten ("aan en rond de Westerschelde")	17
Bijlage 2 Financiën	26
Bijlage 3 Literatuur	28
Bijlage 4 Projectenkaart	31

1. Inleiding

Deze eindrapportage geeft op beknopte wijze de resultaten weer van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde dat is uitgevoerd in de periode 1998-2008. Dit programma maakt onderdeel uit van afspraken over de tweede verruiming van de vaarweg in de Westerschelde, zoals overeen gekomen in een Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest per 17 januari 1995 (Tractatenblad 1995, nr.51), welk verdrag op 1 juli 1996 van kracht is geworden. Onderhavig natuurcompensatieprogramma staat los van het natuurherstel zoals opgenomen in het verdrag Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium.

Eerst wordt het bestuurlijk kader geschetst zoals overeengekomen in de bestuursovereenkomst (1998), inclusief het bijbehorende overleg met de Europese Commissie.

Vervolgens wordt aangegeven waaruit de compensatieopgave bestond, zowel buitendijks als binnendijks, hoeveel geld er beschikbaar was voor inrichting en grondverwerving en hoe het project georganiseerd is.

Tenslotte worden de resultaten geschetst en wordt een vergelijking gemaakt met de oorspronkelijke opgaven volgens de bestuursovereenkomst, wat resulteert in een conclusie.

De bijlagen bestaan uit een beschrijving van de afzonderlijke buitendijkse en binnendijkse projecten, een financieel overzicht, een literatuurlijst en een projectenkaart.

2. Bestuursovereenkomst 1998

De Natuurcompensatie Westerschelde (NCW) betreft de tweede verruiming van de Westerschelde. De compenserende maatregelen zijn opgenomen in een programma. De afspraken over de uitvoering van dit programma zijn in 1998 vastgelegd in een bestuursovereenkomst.

Eerder adviseerde de Commissie Westerschelde ("Commissie Hendriks") in 1997 om een herstelprogramma te realiseren, dat bestond uit "een pakket natuurherstelprojecten, in of in de nabijheid van de Westerschelde, dat tot een duidelijke kwaliteitsversterking voor de direct en indirect aan de Westerschelde gebonden natuur leidt". "Dit pakket kan worden beschouwd als een redelijke invulling van de verdragsverplichting voor de compensatie van het verlies aan natuurwaarden veroorzaakt door de verruiming van de vaarweg." Geadviseerd werd om een voor natuurherstel kwalitatief en kwantitatief goed plan op te stellen, waarvoor voldoende bestuurlijk draagvlak kon worden verworven en dit vast te leggen in een bestuursovereenkomst.

De bestuursovereenkomst is op 27 februari 1998 ondertekend door de betrokken overheden: de ministeries van V&W en LNV, de Provincie Zeeland, de vier waterschappen en de aanliggende gemeenten (met uitzondering van Borsele).

In de bestuursovereenkomst zijn 5 buitendijkse projecten benoemd en 4 binnendijkse. Daarnaast wordt er aan de bestaande natuurontwikkeling van de Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur een extra kwalitatieve impuls gegeven ("kreekherstel"). Als looptijd wordt 10 jaar genoemd.

Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor de buitendijkse projecten, de Provincie Zeeland, in samenwerking met gemeenten en waterschappen, voor de binnendijkse.

Voor het totale natuurcompensatieprogramma is een voortgangscmissie opgericht, specifiek voor de binnendijkse projecten een stuurgroep. Gezien de overlap zijn gedurende het project beide commissies steeds meer gelijk op gaan lopen.

Volgens de bestuursovereenkomst is er 29,9 miljoen euro (66 miljoen gulden) beschikbaar gesteld. Dit bedrag is bij de tussentijdse evaluatie in 2001 opgehoogd met 6,6 miljoen euro.

De grondverwerving en de uitvoering van de binnendijkse projecten is door de Provincie Zeeland opgedragen aan Dienst Landelijk Gebied. Ingerichte gebieden worden doorgeleverd aan een natuurbeheerder conform de provinciale invloedssferenkaart. De jaarprogramma's worden vastgesteld door Gedeputeerde Staten na advisering door de Provinciale Commissie Groene Ruimte (PCGR).

3. Overleg met Europese Commissie

De Europese Commissie heeft het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde (NCW) vanaf het begin kritisch gevolgd. De centrale vraag daarbij is steeds geweest of de NCW-projecten voldoende compensatie boden voor de estuariene natuurwaarden van de Westerschelde die buitendijks bij de tweede verruiming verloren zijn gegaan.

Omdat deze compensatie aanvankelijk als onvoldoende werd beschouwd, is de Europese Commissie in 2000 gestart met de procedure voor ingebrekestelling. Naar aanleiding van de tussentijdse evaluatie in 2001 is een extra (financiële) impuls gegeven aan met name de buitendijkse projecten (i.c. Perkpolder) en de direct aan de zeedijk grenzende natuurontwikkeling (nieuwe inlagen). Op 23 december 2005 heeft de Europese Commissie aangegeven, dat op basis van nadere informatie over het bij de evaluatie van 2001 uitgebreide programma en de gerealiseerde uitvoering de inbreukzaak werd geseponeerd. Daarbij heeft de Europese Commissie tevens aangegeven geregeld op de hoogte gesteld te willen worden van de voortgang van het compensatieprogramma. De Commissie hield zich daarbij het recht voor om een nieuwe inbreukprocedure tegen Nederland te starten als mocht blijken, dat de compensatiemaatregelen niet zoals vereist werden uitgevoerd. Daarbij heeft zij erop gewezen dat zij met name de direct langs de Westerschelde gelegen gebieden (A- en B-categorie) relevant vond.

4. Relatie tot de Westerschelde

In de bestuursovereenkomst zijn drie categorieën projecten onderscheiden.

De categorie **A-projecten** betreft buitendijkse maatregelen, die direct en volledig bijdragen aan het herstel van Westerscheldehabitats. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden in nieuwe natuur en kwaliteitsverbetering van al bestaande buitendijkse natuur. Het omvormen van een zanddepot tot een nieuw sluftegebied (Rammekensduinen), schorvorming in de voormalige veerhaven Kruijningen en estuariene natuurontwikkeling bij Perkpolder leiden tot nieuwe Westerscheldenatuur. Het beschermen met een strekdam van het Schor van Waarde, het verplaatsen van een vogelbroedgebied in Terneuzen en het uitgraven van de geulen in de Verdrongen Zwarte Polder leiden tot kwaliteitsverbetering van al bestaande Westerscheldenatuur.

De categorie **B-projecten** betreft geheel nieuwe natuurontwikkeling, binnendijks, direct grenzend aan de Westerschelde. De aanleg van deze nieuwe natuur was nog niet geregeld via bestaand natuurbeleid en komt volledig voor rekening van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde (aankoop en inrichting). Door de ligging direct onder de Westerscheldekade ontstaat een reeks nieuwe inlagen met zoute en zoete natte natuur, waarin grote aantallen vogels verblijven. Hoewel niet direct bijdragend aan buitendijkse Westerscheldehabitats leveren deze B-projecten wel degelijk een belangrijke bijdrage aan de natuur van het Westerscheldegebied als geheel, min of meer vergelijkbaar met het (binnendijkse) Plan Tureluur rond de Oosterschelde.

De categorie **C-projecten** betreft een kwaliteitsimpuls voor gebieden die al aangewezen waren als nieuwe natuur van de Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Los van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde zouden deze gebieden toch al aangelegd worden. De grondaankoop en basisinrichting wordt dan ook bekostigd uit de reguliere EHS-budgetten. Dankzij extra NCW-geld kunnen deze gebieden geschikter gemaakt worden voor natte natuur en bijbehorende vogelrijkdom.

Binnen de categorie C moet onderscheid gemaakt worden in gebieden die direct langs de Westerschelde liggen en verderaf gelegen gebieden. Waar er sprake is van ligging pal onder de Westerscheldekade onderscheiden de C-projecten zich alleen van de B-projecten in de mate waarin het programma bijdraagt in de kosten: bij B-projecten betaalt het natuurcompensatieprogramma alles (nieuw), bij C-projecten levert het programma alleen een extra budget voor inrichting (kwaliteitsverbetering). Het natuurrendement van beide categorieën natuurontwikkeling is gezien de ligging direct aan de Westerschelde echter volstrekt hetzelfde ("nieuwe inlagen").

De overige C-projecten, die verder van de Westerschelde gelegen zijn, betreffen vooral kreekherstel. Dankzij de extra inrichtingsgelden vanuit NCW, boven op de reguliere EHS-budgetten voor aankoop en basisinrichting, kan hier meer natte natuur gerealiseerd worden, wat leidt tot veel meer vogels (kwaliteitsverbetering). De ondertekenaars van de bestuursovereenkomst (Rijk, Provincie Zeeland, gemeenten, waterschappen) vinden deze natuurwinst relevant voor de Westerscheldenatuur, zij het met mate. Er is immers voor diverse vogelgroepen sprake van uitwisseling met de Westerschelde. De Europese Commissie daarentegen acht deze categorie minder relevant, omdat er geen rechtstreeks verband is met de Westerscheldehabitats.

De oorspronkelijke indeling in A, B en C blijkt aanleiding te geven tot misverstanden, zoals blijkt uit de correspondentie met de Europese Commissie. Er is dan ook voor gekozen om in deze eindrapportage een nieuwe ordening in projecten aan te brengen, die gebaseerd is op de bijdrage aan de estuariene natuurkwaliteit van de Westerschelde.

Daarbij worden drie situaties onderscheiden: **in**, **aan en rond** de Westerschelde.

In de Westerschelde is buitendijkse natuur: alle A-projecten (nieuw en kwaliteitsverbetering).

Aan de Westerschelde betreft nieuwe inlagen: alle B-projecten (nieuw) en een deel van de C-projecten (kwaliteitsverbetering).

Rond de Westerschelde omvat het kreekherstel van de overige C-projecten (kwaliteitsverbetering).

5. Financiën

In de bestuursovereenkomst is vastgelegd, dat het Rijk een totaal budget van 29,9 miljoen euro (66 miljoen gulden) beschikbaar stelt, waarvan 7,7 miljoen euro (17 miljoen gulden) voor buitendijkse maatregelen en 22,2 miljoen euro (49 miljoen gulden) voor binnendijkse projecten. Naar aanleiding van de tussentijdse evaluatie in 2001 is dit budget in 2004 aangevuld met 6,6 miljoen euro, gelijk verdeeld over buiten- en binnendijks.

Het totale budget voor de buitendijkse projecten komt daarmee op 11 miljoen euro, dat via de begroting van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat door Rijkswaterstaat is besteed aan projecten, dan wel gereserveerd is voor het project Perkpolder.

Binnendijks is het totale budget 28,8 miljoen euro (inclusief circa 3,3 miljoen euro rente), dat op naam van de Provincie Zeeland bij het Groenfonds is geplaatst. Van dit bedrag is 27 miljoen euro besteed dan wel toegekend aan de afronding van de laatste projecten. Het resterende budget van circa 1,8 miljoen euro blijft gereserveerd voor een 5-jarige opleveringsperiode voor de gerealiseerde projecten (nazorg, recreatief medegebruik, optimalisatie waterhuishouding), conform artikel 6, lid 2 van de bestuursovereenkomst.

Voor het financiële overzicht wordt verwezen naar bijlage 2.

6. Grondverwerving

Voor het realiseren van de binnendijkse projecten moest grond verworven worden. Uitgangspunt was, dat dit op vrijwillige basis plaats zou vinden: voor de overheid was er een aankoopplicht, voor de eigenaren geen verkoopplicht. Voor de negen extra nieuwe inlagen aan de Westerschelde is een formele begrenzenprocedure gevolgd, inclusief voorlichting en inspraak. Voor de overige binnendijkse projecten was al sprake van een eerdere begrenzing als "nieuwe natuur" (EHS).

Door Dienst Landelijk Gebied zijn grondeigenaren actief benaderd, waarbij naast directe verwerving ook een breed scala aan instrumenten is ingezet, zoals ruilgronden, ruilbedrijven, ontpachten en toeslagen. Waar mogelijk is gebruik gemaakt van planmatige kavelruil. Dit actieve grondbeleid heeft naast de aankoop van NCW-gronden gezorgd voor een veel breder ruilproces, waardoor ook een betere verkaveling voor de landbouw kon worden gerealiseerd. Daarnaast is dankzij het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde ook nog een versnelling van andere projecten opgetreden, zoals de uitvoering van de Ecologische Hoofdstructuur, Waterdunen en Perkpolder.

7. Organisatie en werkwijze

Overeenkomstig artikel 10 van de bestuursovereenkomst is voor de binnendijkse projecten een stuurgroep ingesteld onder voorzitterschap van de Provincie Zeeland (gedeputeerde voor natuur en landschap). In de stuurgroep waren vertegenwoordigd de Provincie Zeeland, de aanliggende gemeenten boven en onder de Westerschelde, beide waterschappen en adviseurs van Rijkswaterstaat, het Ministerie van LNV en Dienst Landelijk Gebied. De vergaderingen en stukken voor de stuurgroep werden voorbereid door een ambtelijke werkgroep. Door de stuurgroep werden jaarprogramma's opgesteld, die na advisering door de Provinciale Commissie Groene Ruimte (PCGR) door het college van Gedeputeerde Staten (GS) werden vastgesteld.

Voor het bewaken van de voortgang van het totale natuurcompensatieprogramma, binnendijks en buitendijks, is overeenkomstig artikel 4 van de bestuursovereenkomst een voortgangscommissie ingesteld. Deze stelde jaarlijks een voortgangsrapport op, dat na vaststelling door GS, ter informatie werd toegezonden aan de betrokken overheden en de Europese Commissie. Vanwege de grote overlap in samenstelling en werkzaamheden zijn lopende het proces de stuurgroep en voortgangscommissie gecombineerd gaan vergaderen.

Rijkswaterstaat heeft de buitendijkse projecten uitgevoerd. Dienst Landelijk Gebied heeft gezorgd voor de realisatie van de binnendijkse projecten (grondverwerving en inrichting) in opdracht van de Provincie Zeeland en op basis van door GS goedgekeurde provinciale natuurontwikkelingsplannen.

Het financiële beheer vond plaats middels een projectrekening bij het Nationaal Groenfonds. De afspraken over het financiële beheer zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen drie partijen: Provincie Zeeland, Ministerie van Verkeer en Waterstaat/ Rijkswaterstaat en het Nationaal Groenfonds.

8. Communicatie

In alle stadia van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde is veel aandacht besteed aan communicatie en participatie. Uitgangspunt van de Commissie Westerschelde was immers een pakket aan maatregelen waarvoor voldoende bestuurlijk draagvlak kon worden verworven. Bij de uitwerking in de bestuursovereenkomst in 1998 is dit een belangrijk aspect geweest, waarbij overheden en organisaties diverse ideeën hebben aangedragen. Ook bij de realisatie van het compensatieprogramma heeft communicatie de nodige aandacht gekregen, en wel als volgt.

Voor de afzonderlijke deelprojecten zijn plannen vastgesteld op basis van voorlichting en inspraak in de streek. Er zijn nieuwsbrieven opgesteld, die in de omgeving huis aan huis verspreid zijn. Op de locaties zelf is informatie beschikbaar gesteld en via voorlichtingsbijeenkomsten zijn de omwonenden over de uitvoering geïnformeerd.

Over de voortgang van het gehele compensatieprogramma zijn jaarlijks voortgangsrapportages opgesteld. In 2001 en 2005 zijn tussentijds evaluaties uitgevoerd die zijn gerapporteerd. Daarnaast is algemene informatie verstrekt via brochures, publicaties, etcetera.

9. Resultaten

In de periode 1998-2008 zijn de meeste projecten van het natuurcompensatieprogramma uitgevoerd. Een beperkt aantal is nog in voorbereiding of afronding. Niet alle in 1998 met name genoemde projecten konden uitgevoerd worden om ecologische of andere redenen (buitendijks) of omdat het niet mogelijk was om op vrijwillige basis de grond te verwerven (binnendijks). Binnen de zoekgebieden zijn echter geschikte alternatieven gevonden.

De buitendijkse projecten in de Westerschelde (categorie A) staan beschreven in bijlage 1. In deze categorie heeft de Provincie Zeeland twee extra buitendijkse projecten gerealiseerd (Rammekensduinen en Verdronken Zwarte Polder) in combinatie met aangrenzende, binnendijkse natuurontwikkeling. Vijf projecten zijn inmiddels afgerond: 21 hectare nieuwe natuur bij het sluftegebied Rammekensduinen en in de voormalige veerhaven van Kruiningen en 290 hectare kwaliteitsverbetering bij het Schor van Waarde, het broedgebied Terneuzen en in de Verdronken Zwarte Polder. Daarnaast is het project Perkpolder in voorbereiding.

In de Bestuursafspraken was slechts 10 hectare natuurontwikkeling in de voormalige veerhaven Perkpolder opgenomen. Inmiddels is de estuariene opgave hier vergroot tot 75 hectare nieuwe buitendijkse natuur door de dijken te verleggen. Hiervan wordt 35 hectare toegerekend aan het Natuurpakket Westerschelde volgens de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium. De overige 40 hectare nieuwe buitendijkse natuur bij Perkpolder komt ten laste van NCW. Dit natuurherstelproject is onderdeel van de Gebiedsontwikkeling Perkpolder, waarin tevens recreatievoorzieningen en woningen worden gerealiseerd.

Gezien de ambities in Perkpolder en de combinaties met andere ontwikkelingen heeft het project Perkpolder een aparte status gekregen. De uitvoering van dit project is voorzien van 2011 tot 2014 en ontstaat daarmee de uitvoeringsperiode van het natuurcompensatieprogramma.

De binnendijkse projecten betreffen de nieuwe inlagen en het kreekherstel (zie bijlage 1). Het merendeel is uitgevoerd, een beperkt aantal projecten is nog in voorbereiding dan wel afronding vanwege bijzondere situaties bij de grondverwerving of waterhuishouding. Afronding van deze laatste projecten is voorzien in de periode 2009-2011.

Direct grenzend aan de Westerschelde zijn in totaal 16 nieuwe inlagen aangelegd. Daarvan zijn er 9 geheel nieuw aangelegd (categorie B, totaal: 304 ha): Rammekenshoek, Galghoek, Scheldeoord, Den Inkel, Bathse kreek, Bathse Schor, Nummer Eén, Margarethapolder en Molenpolder.

Daarnaast zijn direct grenzend aan de Westerscheldedijk 7 EHS-natuurontwikkelingsprojecten (categorie C) gerealiseerd met een extra kwaliteitsimpuls vanuit NCW (totaal: 184 ha): Hoedekenskerke, Boonepolder, Willem Leopoldpolder, Herdijkte Zwarte Polder, Inlaag Hoofdplaat, Plaskreek en Schorretje Ossenisse.

Wat verder landinwaarts, rond de Westerschelde is vanuit NCW een kwaliteitsimpuls gegeven aan het kreekherstel van 23 EHS-natuurontwikkelingsprojecten (categorie C, totaal 1346 ha): Kreken Sloegroen, Zwaakse Weel, Versche Polder, Zwinpolder, Aardenburgse Havenpolder, Sophiapolder, Zwartengatse Kreek, Passageule/ Linie, Baarzandse Kreek, Sint Pieterspolder, Pyramide, Braakman Noord, Riemenskreek, Westdorpe Passluis, Zwartenhoekse Kreek, Axelse Kreek, Otheense kreek, Boschkreek Axel, Groot Eiland, Hengstdijkse Putting, Vogel-Zuid, Kieldrecht polder en Vlaamsche Kreek.

10. Toetsing aan de Bestuursovereenkomst

Wanneer de resultaten van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde worden vergeleken met de oorspronkelijke opgaven volgens de bestuursovereenkomst in 1998 en de extra opgaven die voortvloeien uit de tussentijdse evaluaties, blijkt het volgende.

Voor alle categorieën worden de taakstellingen gerealiseerd. In enkele gevallen is er sprake van alternatieve projecten en/of uitbreidingen ten opzichte van de oorspronkelijke opgaven.

Bij de buitendijkse projecten wordt met name dankzij het project Perkpolder nieuwe natuur gerealiseerd, waardoor er sprake zal zijn van extra ruimte voor het estuarium. Het broedgebied bij Hansweert bleek niet realiseerbaar, bij Terneuzen is wel een broedgebied aangelegd. Bij Rammekensduinen is als extra project een buitendijks sluftergebied aangelegd. Kwaliteitsverbetering van bestaande buitendijkse natuur heeft plaats gevonden op het Schor van Waarde, in plaats van het eerder beoogde Zuidgors. Als extra project is het herstel van de geul in de Verdrongen Zwarte Polder gerealiseerd.

Bij de nieuwe inlagen is eveneens de opgave van 1998 gerealiseerd en is invulling gegeven aan een extra impuls die voor deze categorie in 2001 bij de tussentijdse evaluatie is afgesproken. Conform de intentie van de bestuursovereenkomst is voor het project Oosterzwapolder op de locatie Sloerand een alternatief gevonden (Kreken Sloegroen). Verder is het oorspronkelijke project Margarethapolder fors uitgebreid (van 40 hectare naar 144 hectare) en zijn de projecten Den Inkel en Rammekenshoek (gedeeltelijk) gerealiseerd. Binnen het extra zoekgebied voor nieuwe projecten (evaluatie 2001) zijn nog 6 nieuwe inlagen aangelegd: Galghoek, Scheldeoord, Bathse kreek, Bathse Schor, Nummer Eén en Molenpolder.

Voor het kreekherstel was in 1998 geen taakstelling aan hectares vastgelegd. Relevante EHS-projecten binnen een ruim zoekgebied konden hiervoor in aanmerking komen. Dankzij een actieve grondverwerving (op vrijwillige basis) konden uiteindelijk 30 projecten van de groslijst gerealiseerd worden.

11. Conclusie

In 1998 is er met de ondertekening van de bestuursovereenkomst expliciet gekozen voor een natuurcompensatieprogramma dat een combinatie was van verschillende categorieën herstelprojecten. Afhankelijk van de ligging ten opzichte van de Westerschelde dragen deze projecten in verschillende mate bij aan de versterking van de estuariene kwaliteit van de Westerschelde. Globaal geldt daarbij dat “in” goed is, “aan” redelijk en “rond” beperkt. Daarnaast telt “nieuw” volwaardig mee en is “**kwaliteitsverbetering**” vooral ondersteunend.

Gezien deze weging is het totaalresultaat van het programma niet in één getal of oppervlakte uit te drukken.

Ondanks dat een cijfermatige beoordeling van de resultaten slechts beperkt mogelijk is, is het totaalbeeld dat in voldoende mate invulling wordt gegeven aan hetgeen is afgesproken bij de bestuursovereenkomst in 1998 en bij de tussentijdse evaluatie in 2001. Na afronding van de laatste projecten zal het gehele beschikbare budget besteed zijn.

Bijlage 1 Gerealiseerde projecten

1. Inleiding

In deze bijlage worden de resultaten van de buitendijkse en de binnendijkse projecten besproken. De nummers bij de projectnamen verwijzen naar de kaart in bijlage 4. De letters A, B en C staan daarbij voor de boekhoudkundige indeling volgens de bestuursovereenkomst van achtereenvolgens de buitendijkse projecten, de inlagen en kreekherstel/ kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan. Per project wordt ingegaan op de maatregelen, kosten en het eindresultaat.

2. Resultaat buitendijkse projecten ("in de Westerschelde")

- **Rammekensduinen (A1)**

De Rammekensduinen (10 ha) is een voormalig slibdepot dat met het aansluitend gelegen duingebied is ingericht als natuurgebied. Het resultaat is een strandvlakte met loopduinen en duinvalleien.

- **Veerhaven Kruiningen (A2)**

In de voormalige veerhaven Kruiningen (10 ha) is een grote aanlegsteiger gesloopt met een financiële bijdrage uit het natuurcompensatieprogramma. Alle overige werkzaamheden waren ten laste van derden, waaronder de sloop van de veerfuik en een nieuwe dijk op de grens met het veerplein ten behoeve van een nieuwe woonwijk van Kruiningen. Met al deze werkzaamheden ontstond een gunstige situatie waarin de haven zich kan ontwikkelen tot een natuurgebied. Door natuurlijke opslibbing ontwikkelt zich aan de randen schor en slik dat van betekenis is voor watervogels. In 2009 is de voormalige veerhaven opgenomen in de wijzigingsvoorstellen van het aanwijzingsbesluit Natura 2000, waarmee na procedure de natuurwaarden zijn veilig gesteld.

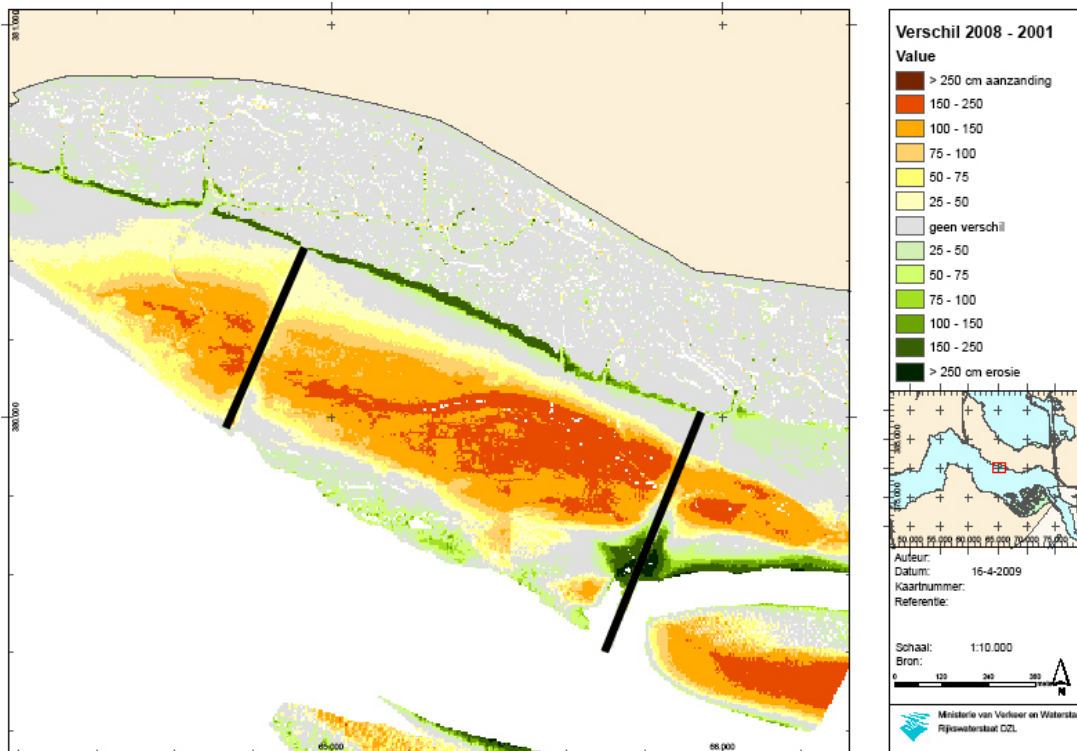
Veerhaven Kruiningen

- **Schor van Waarde (A3)**

Bij het Schor van Waarde (240 ha) zijn twee kribben aangelegd, die niet alleen gunstig zijn voor het behoud en herstel van de natuurwaarden ter plaatse, maar die ook verdere aantasting van de archeologisch waardevolle restanten van bewoning hebben voorkomen.

Schor van Waarde

Schor van Waarde hoogteverschilkaart (oranje = opslibbing, groen = erosie)

- **Verdronken Zwarte Polder (A4)**

In de Verdronken Zwarte Polder (50 ha) is een strandgeul gegraven om de overspoeling van het schor te bevorderen. Tevens zijn daarbij de verzande kreek in het begroeide deel uitgegraven. Met het vrijkomende zand zijn in het aangrenzende binnendijkse natuurcompensatieproject, de Herdijkte Zwarte Polder, duinen gecreëerd.

- **Broedgebied Terneuzen (A5)**

In het sluiscomplex van Terneuzen is een nieuw broedgebied gerealiseerd (1800 m²).

- **Perkpolder (A6)**

Nabij de voormalige veerhaven Perkpolder wordt een nieuw buitendijks natuurgebied gerealiseerd van circa 75 hectare door de zeedijken te verleggen. Door opslibbing en de invloed van het getij zal zich van nature slik en schor ontwikkelen. Aan de realisatie wordt financieel bijgedragen uit het Natuurpakket Westerschelde (Ontwikkelingsschets Schelde-estuarium 2010). Rijkswaterstaat en Dienst Landelijk Gebied voeren dit project gezamenlijk uit.

De planning voorziet in een aanbesteding van het realisatiecontract in 2011. De uitvoering vindt plaats in de periode 2011- 2014. Momenteel vinden de voorbereidingen daarop plaats. De eerste aankopen van grond en opstallen zijn een feit.

De realisatie van het nieuwe buitendijkse natuurgebied maakt onderdeel uit van de Gebiedsontwikkeling Perkpolder. Het plangebied omvat in totaal bijna 500 hectare en voorziet in de ontwikkeling van natuur, woningen en recreatie. Het gebied vormt bovendien een etalage van klimaatadaptaties met het oog op de zeespiegelstijging. De ideeën zijn voortgekomen uit het Europese project ComCoast dat met een aantal partners is uitgevoerd.

De basis voor de gebiedsontwikkeling is gelegd in 2004, toen een intentieverklaring is getekend vanuit de voornemens van zowel natuurcompensatie als een sociaal-economische ontwikkeling. Daaraan vooraf ging in 1998 de bestuursovereenkomst voor de uitvoering van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, waarin de veerhaven Perkpolder was opgenomen onder het voorbehoud van alternatieve gebruiksmogelijkheden. Aanleiding was het opheffen van de veerdienst Kruiningen- Perkpolder, wat daadwerkelijk plaatsvond in 2003.

Inmiddels is er sprake van een publiek-private samenwerking voor de commerciële planonderdelen. De zeven betrokken overheden hebben in december 2007 een bestuursovereenkomst getekend over de ontwikkeling van het gebied, een jaar later is de samenwerking met twee private partijen geformaliseerd. Zie voor meer informatie www.perkpolder.nl.

3. Resultaat binnendijkse projecten ("aan en rond de Westerschelde")

Aan de Westerschelde:

- **Rammekenshoek (B1)**

Voor de aankoop van de grond en de inrichting van Rammekenshoek (7 hectare) is door de Voortgangscmissie Natuurcompensatie een bijdrage verleend van €447.866,-. Het waterschap zorgt voor de peilverhoging in de kreek, door de stuw 3 jaar lang 10 cm per jaar omhoog te zetten. De historische en ecologische situatie zijn uitgangspunten geweest voor de ontwikkeling naar een brakkere natuur. Het gebied zal zich ontwikkelen tot bloemrijk en zilt grasland.

- **Galghoek (B2)**

De uitvoering van Galghoek (14 hectare) heeft meegelift met de inrichting van Kreeken Sloegroen (C1). In Galghoek is grond aangekocht voor € 420.513,- waarvan de kosten uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde betaald zijn. Er is een kreek gegraven met

een brede oeverzone, die geleidelijk overgaat in hoger gelegen graslanden. Het open karakter van het gebied is van belang voor kritische weidevogels en kustvogels. De inrichtingskosten bedroegen € 271.879,-.

- **Scheldeoord (B3)**

Scheldeoord (9 hectare) heeft zich in het oostelijk deel ontwikkeld tot zoute, natte natuur, waarin eilandjes met drassige, slijkige oeverlanden voorkomen. In het westelijke deel is bloemrijk en nat, matig voedselrijk grasland ontstaan. Voor vogels heeft het gebied een belangrijke functie als hoogwatervluchtplaats en foerageergebied. De bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde bedraagt € 537.707,-. Dit is mede gebruikt voor de aankoop en het afgraven van de grond om nattere omstandigheden te creëren.

Scheldeoord

- **Den Inkel (B4)**

De Voortgangscommissie Natuurcompensatie heeft voor de inrichting van dit project (19 hectare) een bijdrage toegezegd van € 85.483,-. Tevens zijn de grondaankopen (€ 585.727,-) betaald uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. Vanwege de zandige ondergrond en de aanwezigheid van brak grondwater is in het gebied een zout-zoet vegetatie ontwikkeld die gerelateerd is aan de Westerschelde. Deze gradiënten zijn gerealiseerd door grond af te graven.

- **Bathse Kreek (B5)**

Eind 2006 was het werk gereed, dat voornamelijk bestond uit het graven van poelen en maaiveldverlagingen (16 hectare). Hiermee is het gebied ontwikkeld tot een landschap met veel natte plekken in de winter en overstromingen op de laag gelegen plekken gedurende

het hele jaar met kreekwater. Er zijn overgangen van nat, matig voedselrijk grasland naar bloemrijk grasland met plaatselijk zoet tot licht brak water en opgaand struweel. De bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde is € 45.057,- voor de aankoop van de grond. Daarnaast zijn de inrichtingskosten voor de Bathse Kreek en Bathse Schor (B6) € 400.690,-.

- **Bathse Schor (B6)**

Het Bathse Schor is in totaal 64 hectare groot. De maatregelen bestonden uit het uitbreiden van het deels nog aanwezige krekensysteem, maaiveldverlaging en afplaggen van de zode, waardoor enig reliëf is aangebracht. Op het voormalig slibdepot is zogenaamde 'struinnatuur' gecreëerd. Daarnaast is een wandelpad aangelegd dat uitkomt bij een vogelkijkscherm. De toegezegde bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde bedraagt € 63.594,- voor de aankoop van de grond. De gezamenlijke inrichtingskosten voor de Bathse Kreek (B5) en Bathse Schor bedragen € 400.690,-.

- **Nummer één (B7)**

Met een bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde van € 2.380.157,- is het 21 hectare tellende gebied aangekocht en samen met de Sint Pieterspolder (C15) ingericht als natuurgebied. Hiervoor zijn poelen en waterpartijen gegraven en is het maaiveld verlaagd. Dit met het doel om een open, reliëfrijk weidevogelgebied te ontwikkelen.

- **Margarethapolder (B8)**

De Margarethapolder is 144 hectare groot. Deze is aangekocht voor een bedrag van € 3.224.723,-. Voor de inrichting (kosten: € 3.546.723) van de polder zijn de kreekresten hersteld, flauwe oevers aangebracht, een natuurlijk waterpeil ingesteld, drinkpoelen gegraven voor de runderen en is plaatselijk de voedselrijke toplaag verwijderd. Deze maatregelen hebben geleid tot zoet water met aan de noordzijde bloemrijk, nat schraal grasland in de kreekresten. Geleidelijk gaan de vegetaties over in droger hooiland. Het voedselrijke grasland

Margarethapolder

wordt begraasd. Het grootste deel van de kreek is omgeven met rietland, overgaand in ruigte en struweel. De natte oevers bestaan uit overjarig riet. Op de hogere, ongemaaide oevers gaat het riet over in ruigte. De relatie met de typische Westerscheldenatuur bestaat onder andere uit het bieden van hoogwatervluchtplaats en foerageergebied voor vogels. In het westen is een vogelkijkscherp geplaatst voor recreatief medegebruik.

- **Molenpolder Ossenis** (B9)

Aan het gebied van 10 hectare, gelegen aan het Schor van Ossenis, is een bedrag van € 231.912,- besteed uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde ten behoeve van de grondaankoop. De natuurontwikkeling is uitgevoerd tezamen met het project Schorretje Ossenis (C26) en Vogel Zuid (C28) dat in totaal € 243.708,- aan inrichting heeft gekost. Hiermee is in de Molenpolder Ossenis het maaiveld verlaagd, een kade aangelegd, een stuw geplaatst en is een poel gegraven. In het voorjaar wordt door verschillende weidevogels gebruik gemaakt van het gebied en in het najaar/ de winter is het in gebruik als foerageer- en rustgebied voor onder andere de Wulp, Smient en Goudplevier.

Ossenis

- **Hoedekenskerke** (C3)

In het laaggelegen gebied ten noorden van Hoedekenskerke kunnen brakke natuurwaarden tot ontwikkeling komen. Brak water en zilte graslanden komen voor in samenhang met zoete graslanden. Door de ligging direct aan de Westerschelde biedt dit gebied het hele jaar door foerageergebied en hoogwatervluchtplaats voor kustvogels en daarnaast tijdens het voorjaar broedgelegenheid voor weidevogels. De inrichtingskosten bedragen € 200.000,- voor in totaal 30 hectare.

- **Boonepolder (C4)**
 Gelijktijdig met de inrichting van de Zwaakse Weel is de Boonepolder (12 hectare) meegenomen. De inrichting hiervan is integraal onderdeel van het natuurplan "Zwaakse weel" van de Provincie Zeeland. Door delen van de polder af te graven is meer reliëf ontstaan, open water in de winter en overgangen van nat naar droog. Tevens is in de polder een hoger waterpeil ingesteld. Het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde heeft hier € 548.428,- aan bijgedragen dat gedeeltelijk aan de Zwaakse Weel (C2) besteed is.
- **Willem Leopoldpolder (C5)**
 Het gebied (46 hectare) is ingericht als een reliëfrijk en deels schraalgrasland met plaatselijk drinkputten en opgaand struweel. Er zijn gradiënten van nat naar droog, van schraal naar voedselrijk(er) en van zonnig naar schaduwrijk. De vochtgradiënt heeft de vorm die refereert aan het historisch krekenspatroon ten tijde van de inpoldering. De inrichting is mede bereikt door een bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma. Er is 16 hectare extra natte natuur gerealiseerd. Naderhand is het gronddepot opgeruimd. Door de aanleg van een 'laarzenpad' is recreatief medegebruik mogelijk gemaakt. De Voortgangscommissie Natuurcompensatie heeft een bijdrage verleend van € 409.046,-.
- **Herdijkte Zwarte Polder (C9)**
 De Herdijkte Zwarte Polder (18 hectare) is een zoete, vochtige graslandpolder op de overgang tussen kuststrook en polder. Dit is van belang voor weidevogels, overwinterende ganzen en als hoogwatervluchtplaats voor steltlopers. In het gebied is een slenk (een 'ingedijkte kreek') gegraven. Het vrijkomende zand uit de Verdronken Zwarte Polder (A4) is gebruikt voor het aanbrengen van 'duintjes' tegen de zeedijk van de Herdijkte Zwarte Polder. De bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde bedraagt € 148.535,-; dit is mede besteed aan de Verschepolder (C6) en de Zwartegatsekreek (C11).
- **Inlaag Hoofdplaat (C14)**
 Met een bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma is het maaiveld in de Inlaag Hoofdplaat (19 hectare) met 80 cm verlaagd, zodat een goede uitgangssituatie ontstaat voor de ontwikkeling van natuurwaarden. Tevens is met deze bijdrage de waterhuishouding geoptimaliseerd ten behoeve van extra natte natuur. De Voortgangscommissie Natuurcompensatie heeft voor dit project een bijdrage verleend van € 190.970,-.
- **Plaskreek (C16)**
 In het natuurontwikkelingsgebied Plaskreek (33 hectare) is met een bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma grondwerk uitgevoerd voor een goede uitgangssituatie voor natte schraallandvegetaties, overgaand in bloemrijk grasland en rietkragen langs de kreek. Voor de recreatie is een vogelobservatiepunt geplaatst. De Voortgangscommissie Natuurcompensatie heeft voor de grondaankoop en inrichting een bijdrage van € 614.975,- geleverd.
- **Schorretje Ossensisse (C26)**
 Met een bijdrage van € 243.708,- uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde is het gebied (26 hectare) ingericht, tezamen met Vogel-Zuid en Molenpolder Ossensisse. Hiermee kan het gebied zich ontwikkelen tot een reliëfrijk, open graslandgebied overgaand van nat naar droog, met veel variatie in begroeiing. In de winter zal een groot deel onder water staan, in het voorjaar valt het gebied langzaam droog.

Rond de Westerschelde:

- **Kreken Sloegroen (C1)**

Voor de natte gedeelten uit groenproject 't Sloe heeft de Voortgangscmissie Natuurcompensatie een bijdrage toegezegd van € 208.966,-. Het betreft de deelprojecten Tevixhoek (12 hectare) en Weelhoek (37 hectare). Gezien de ligging van het plangebied is gezocht naar aansluiting bij de bestaande krekensystemen op Zuid-Beveland. Voor het plangebied heeft dit geresulteerd in een streefbeeld, waarin zowel natte natuur in de vorm van nattere graslanden, moerassen en open water als drogere graslanden, ruigtes en bos en struweel een plaats hebben gekregen. De inrichtingsmaatregelen bestonden onder andere uit het verwijderen van de bouwvoor en het graven van kreek- en moerassystemen.

- **Zwaakse Weel (C2)**

Rondom de Zwaakse Weel is circa 98 hectare aangekocht. Het gebied heeft zich ontwikkeld tot een halfopen landschap, waarin de kreekresten en de binnendijken structuurbepalend zijn. De oevers van de Zwaakse Weel zijn verflauwd en verbreed. Plaatselijk is circa 50 - 150 cm afgegraven zodat een moerasachtige situatie ontstaan is. De kosten voor het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde van de Zwaakse Weel en de Boonepolder (C4) bedragen € 548.428,-.

- **Verschepolder (C6)**

De Verschepolder (16 hectare) is een nat tot matig vochtig grasland met poelen en ruige hoeken in het oostelijk deel, dat naar het westen overgaat in droog bloemrijk grasland. Met name de natte schraalgraslanden zullen als rust- en foerageergebied voor steltlopers en ganzen gaan fungeren. De Verschepolder is in het werk meegenomen van de Herdijkte Zwarte Polder (C9) en de Zwartegatsekreek (C11). De totale inrichtingskosten voor deze projecten bedragen € 148.535,-. Hiermee zijn in de Verschepolder onder andere een streekeigen struweel aangebracht ten behoeve van de Boomkikker en Kamsalamander, is een historisch dijkje hersteld en is reliëf aangebracht om gradiënten te creëren.

- **Zwimpolder (C7)**

De Zwimpolder bestaat uit de deelgebieden Noordelijke Zwimpolder en 't Vienkenist met een totale oppervlakte van 32 hectare. De Voortgangscmissie heeft een inrichtingsbijdrage toegezegd van € 279.510,-. Na inrichting vormt de polder samen met onder meer het Zwin, Willem Leopoldpolder, Verschepolder en de wallen van Retranchement een aaneengesloten natuurgebied op de rand van het "Eiland van Cadzand". Het streefbeeld bestaat uit plaatselijk open zoet water met vochtige oeverlanden, overgaand in reliëfrijk grasland met meidoorn- en braamstruweel. Dit is bereikt door het graven van poelen en aanbrengen van reliëf dat tevens verschalend werkt.

- **Aardenburgse havenpolder (C8)**

Aan de Aardenburgse havenpolder (48 hectare) is een bedrag besteed van € 1.258.850,- uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. Na het zichtbaar maken van de kreek is deze nu kenmerkend in het landschap. 's Winters is er een aaneengesloten wateroppervlakte en 's zomers vallen de oevers van de kreek droog. Tevens is het beeld van een kleinschalige, smalle polder weer herkenbaar. De polder heeft een besloten karakter.

- **Sophiapolder (C10)**

In het reservaat Sophiapolder West (68 hectare) is een plas-drasgebied aangelegd met schraalgraslanden. Met een bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma van € 734.931,- zijn de ontgrondingen gerealiseerd en is het Uitwateringskanaal omgelegd, zodat er geen

voedselrijk water het gebied meer instroomt. Daarnaast is de kreek in zijn oorspronkelijke vorm teruggebracht. Hierdoor zijn overgangen ontstaan van natte graslanden naar droger bloemrijk grasland. Bij het graven van de drinkpoelen zijn de vroegere kreekrestanten als uitgangspunt genomen. Tevens is er voor het recreatieve medegebruik een uitkijkpunt geplaatst.

- **Zwartegatsekreek (C11)**

De inrichting van 11 hectare is gereed, het gebied heeft zich, in samenhang met de kreek, ontwikkeld tot een afwisselend oeverlandschap van kreken met moerasvegetaties en natte en droge graslanden overgaand in struweel. De laagten vormen in de winter kreken met ondiep water, in de zomermaanden vallen de oevers langzaam droog en resteert plaatselijk open water in de vorm van drinkpoelen. Met name de fauna is rijk aanwezig in dit gebied. Ten behoeve van de recreatie is er een uitkijkpunt aangebracht. De bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde voor de Verschepolder (C6), Herdijkte Zwarte (C9) Polder en de Zwartegatsekreek bedraagt € 148.535,-.

- **Passageule/ Linie (C12)**

Van het begrensde natuurontwikkelingsgebied en reservaat Linie is 186 hectare verworven en ingericht (zgn. Linie midden). Doel van het project was de Passageule te omringen door plasdras gebieden, schrale graslanden en natte schraallanden. Om dit te bereiken zijn de oevers van de Passageule verflauwd en zijn plaatselijke maaiveldverlagingen aangebracht. Mede door een bijdrage van het Natuurcompensatieprogramma is dit gebied ingericht, wat heeft geleid tot circa 21 hectare extra natte natuur. De Voortgangcommissie Natuurcompensatie heeft een bijdrage van € 271.066,- verleend voor het project Passageule/ Linie en Pyramide (C17) gezamenlijk.

- **Baarzandse Kreek (C13)**

De Baarzandse Kreek telt 37 hectare natuurgebied. Door een bijdrage van € 297.993,- uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde is de geulwatergang hersteld tezamen met een aantal geulaftakkingen. Hiervoor is gebruik gemaakt van een referentie uit 1613. De kreek is gescheiden van het landbouwkundige afwateringssysteem, hierdoor ontstaan in het voorjaar periodiek kale slikveldjes, die ideaal voedselgebied vormen voor bijzondere broedvogels als Kluut en misschien wel Kleine plevier. Enkele gedeelten opgehoogd oeverland zijn verlaagd, zodat moerassig grasland tot ontwikkeling kan komen. Langs de N58 is een parkeerplaats aangelegd met uitzicht over het gebied.

- **Sint Pieterspolder (C15)**

In de Sint Pieterspolder (11 hectare) zijn met een bijdrage van € 692.000,- uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, gecombineerd met het werk van Nummer Eén (B7), onder andere poelen gegraven en is het maaiveld verlaagd. De Sint Pieterspolder heeft een kleinschalig landschap waarvan de natuurwaarde hoog is.

- **Pyramide (C17)**

Door het verflauwen van het talud, afgraven van het maaiveld, aanbrengen van een lage grondwal en het aanplanten van meidoorn en knotwilgen is Pyramide (18 hectare) ontwikkeld tot reliëfrijk grasland waar verschillende zangvogels zich thuis voelen. Pyramide is gezamenlijk uitgevoerd met Passageule/ Linie (C12) voor een inrichtingsbedrag van € 271.066,- uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde.

- **Braakman Noord (C18)**

Het gebied Braakman-noord is 185 hectare groot. Het natuurontwikkelingsplan gaat uit van een integrale inrichting van bos en natuur. De oppervlakte natte natuur is 75 hectare. Na de inrichting heeft het gebied zich ontwikkeld tot een grootschalige eenheid van dichte boskernen met een brede zoombegroeiing, overgaand naar droge en vochtige graslanden, rietmoerassen en open water. De natte natuur is met name geconcentreerd langs de Westgeul. De Westgeul bestaat uit ondiep, brak water van goede kwaliteit met een natuurlijk peilbeheer. De gronden eromheen komen onder wisselende invloed van zoet en brak water, waardoor zouttolerante en vochtige, zoete vegetaties naast elkaar voorkomen. Er is een gluurmuur geplaatst met zicht op het Vogeleiland, dit is een eiland dat door breuksteen beschermd is. Hier bepaalt spontane natuurontwikkeling het karakter van het eiland. Braakman Noord is in vier fasen ingericht voor een totaalbedrag van €1.576.336,- ten laste van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde.

- **Riemenskreek (C19)**

De maatregelen voor de Riemenskreek (31 hectare) waren het verwijderen van de voedselrijke top laag en het bestrijden van de verzuivering. In het gebied zijn een bijzondere vegetatie en vogels aanwezig. De bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde bedraagt € 127.000,-.

- **Westdorpe Passluis (C20)**

Westdorpe-Passluis (35 hectare) ontwikkelt zich tot een gebied met reliëfrijke grasland, open water met moeras en aan de randen struweel en ruigte dat analoog is aan het krekengebied. Met behulp van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde kan er meer grond afgegraven worden waardoor er extra vernatting kan worden gerealiseerd. De kosten uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde bedragen € 680.000,-.

- **Zwartenhoeksekreek (C21)**

Ten noorden en zuiden van de Zwartenhoeksekreek is 12 hectare verworven. Het gebied heeft zich ontwikkeld tot reliëfrijke grasland met drinkpoelen en struweel, aansluitend op de rietvegetatie en het open water in de kreek. De Voortgangsc commissie heeft voor de inrichting een bijdrage verleend van € 103.314,-.

- **Axelsekreek (C22)**

In het reservaat Axelsekreek (14 hectare) zijn de oeverlanden langs de zuidkant van de Axelsekreek hersteld. Door medefinanciering van het Natuurcompensatieprogramma kon de top laag worden verwijderd en afgevoerd en konden een natuurvriendelijke oever en veedrinkputten worden aangelegd. De Voortgangsc commissie Natuurcompensatie heeft voor dit project een bijdrage verleend van € 47.148,-.

- **Otheensekreek (C23)**

Het streefbeeld voor Gat van Pinte is een afwisselend open landschap met meidoornhagen, knotwilgenrijtjes en drinkputten. Aan de zuidzijde van het gebied is het maaiveld verlaagd; hier ontstaat een mozaïek van hooggelegen grasland, nat grasland, struweel en rietland. Het aanwezige reliëf is versterkt en er is een tiental poelen gegraven. In het deelgebied Eiland van de Meijer is een slenk verdiept en oevers zijn verflauwd. De totale oppervlakte bedraagt 63 hectare. De Voortgangsc commissie Natuurcompensatie heeft voor dit project een bijdrage verleend van € 303.049,-.

- **Boschkreek Axel (C24)**

In het reservaat en natuurontwikkelingsgebied nabij de Boschkreek (43 hectare) wordt een bloemrijk grasland met plaatselijk opgaand struweel, rietvegetatie en drinkpoelen ontwikkeld. Met een bijdrage van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde is onder andere het verwijderen van de bouwvoor en de aanleg van drinkpoelen gerealiseerd, waardoor extra natte natuur ontstaan is. De kosten uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde bedragen € 528.303,-.
- **Groot Eiland (C25)**

Groot Eiland (281 hectare) is een uniek gebied dat in particulier natuurbeheer is bij de familie Bekaert. Na het pachtvrij maken is de inrichting mogelijk geworden. Het waterpeil wordt opgezet ten behoeve van een zoetwatermoeras. Schraallanden zijn aan te treffen op de overgang van laag naar hoog. Doelsoorten zijn onder andere de Watersnip, Kemphaan, Woudaapje, Roerdomp en Zilverreiger. In het reservaat Oeverlanden Groot Eiland wordt een bloemrijk en nat schraal grasland met plaatselijk opgaand struweel, rietvegetatie en drinkpoelen nagestreefd. De kosten uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde bedragen € 3.157.010,-. In het gebied wordt een pad aangelegd.
- **Hengstdijkse Putting (C27)**

Het oudlandgebied Hengstdijkse Putting (56 hectare) wordt uitgebreid met 65 hectare. Het gebied is laag gelegen en kan middels het aanpassen van de waterhuishouding en inrichting ontwikkelen tot een graslandcomplex met de volledige gradiënt van overstromingsgrasland tot vochtige grasland en bloemrijk grasland. Dit open gebied heeft met een dergelijke omvang grote betekenis voor weidevogels en ganzen. De inrichtingskosten bedragen € 100.000,-.
- **Vogel-Zuid (C28)**

Ten zuiden van de Vogelkreek is een gebied van 16 hectare ingericht. Het streefbeeld is een reliëfrijk, nat, matig voedselrijk grasland, overgaand in bloemrijk grasland met plaatselijk zoet of licht brak water en opgaand struweel. Dit is bereikt na uitvoering van plaatselijke verhoging of verlaging van het maaiveld, dempen van waterlopen en het graven van poelen. Een en ander is mogelijk gemaakt door een bijdrage uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde van € 243.708,-, waarvoor tevens de Molenpolder Ossensisse en Schorretje Ossensisse zijn ingericht.
- **Kieldrecht polder (C29)**

Langs de Rottekreek bij Clinge worden de oeverlanden ingericht als kleinschalig krekenslandschap. Langs de oevers komen natte graslanden, moeras, droge graslanden en bosontwikkeling voor. Om deze ontwikkeling mogelijk te maken wordt het waterpeil in de kreek verhoogd. Voor een bedrag van € 400.000,- zal dit 24 hectare grote gebied ingericht worden.
- **Vlaamsche Kreek (C30)**

Het Waterschap Zeeuws-Vlaanderen heeft met een bijdrage van € 81.567,- uit het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde de voedselrijke sliblaag uit de Vlaamsche Kreek (10 hectare) verwijderd en de natuurwaarden van de omliggende gronden verhoogd door het invoeren van een natuurlijk waterpeil.

Bijlage 2 Financiën

In de jaarlijkse voortgangsrapportages zijn de uitgaven binnen de 3 categorieën projecten gedetailleerd verantwoord. Hieronder wordt volstaan met een totaaloverzicht van budgetten en uitgaven. De uitgaven voor de realisatie van de afzonderlijke binnendijkse projecten worden daarna weergegeven. De uitgaven voor de buitendijkse projecten zijn niet op projectniveau beschikbaar en daarom niet opgenomen.

Balans in mln. euro's

	Totaal	Buitendijks (A)	Binnendijks (B en C)
Budget:			
Bestuursovereenkomst (1998)	29,9	7,7	22,2
Aanvulling (2004)	6,6	3,3	3,3
Rente	3,3	nvt	3,3
Totaal budget	39,8	11	28,8
Uitgaven:			
Proceskosten & algemene kosten	7,9	2,2	5,7
Realisatie projecten *	30,1	8,8	21,3
* waarvan project Perkpolder		6,9	
Projectgebonden nazorg	1,8	0	1,8
Totaal uitgaven	39,8	11	28,8
Saldo	0	0	0

Financieel overzicht binnendijkse projecten (peildatum 1-8-2009)

Beschrijving	Budget	Uitgaven
Inkomsten		
Startkapitaal 1998	€ 22.235.231	
Extra inkomsten V&W	€ 3.300.000	
Ontvangen rente t/m 2007	€ 3.097.508	
Prognose rente	€ 150.000	
Proceskosten en algemene kosten grondverwerving		€ 5.697.601
Categorie B		
Rammekensduinen		€ 109.823
Verdronken Zwartepolder		€ 443.003
Rammekenshoek		€ 447.866
Galghoek		€ 692.392
Scheldeoord		€ 537.707
Den Inkel		€ 671.210
Bathse kreek + Bathse Schor		€ 509.341
Nummer één (B-project) + Sint Pieterspolder (C-project)		€ 2.380.157
Margarethapolder		€ 6.771.446
Categorie C		
Kreken Sloegroen		€ 208.966
Zwaakse Weel + Boonepolder		€ 548.428
Hoedekenskerke		€ 200.000
Willem Leopoldpolder		€ 409.046
Verschepolder + Herdijkte Zwarte Polder + Zwartegatsekreek		€ 148.535
Zwinpolder		€ 279.510
Aardenburgse Havenpolder		€ 1.258.850
Sophiapolder		€ 734.931
Passageule Linie + Pyramide		€ 271.066
Baazandse Kreek		€ 297.993
Inlaag Hoofdplaat		€ 190.970
Plaskreek		€ 614.975
Braakman noord		€ 1.576.336
Riemenskreek		€ 127.000
Westdorpe-Passluis		€ 680.000
Zwartenhoeksekreek		€ 103.314
Axelsekreek		€ 47.148
Otheense Kreek		€ 303.049
Boschkreek Axel		€ 528.303
Groot Eiland		€ 3.157.010
Schorretje Ossensisse + Vogel Zuid + Molenpolder Ossensisse		€ 475.620
Hengstdijkse Putting		€ 100.000
Kieldrecht polder		€ 400.000
Vlaamsekreek		€ 81.567
Ruilgrond		- € 4.004.604
Projectgebonden nazorg		€ 1.784.180
	€ 28.782.739	€ 28.782.739

Bijlage 3 Literatuur

Algemeen

Advies Commissie Westerschelde, onder leiding van mr. J. Hendriks, over natuurcompensatiemaatregelen in het kader van de verruiming van de vaarweg in de Westerschelde. Uitgebracht aan de Minister van Verkeer en Waterstaat, mw. A. Jorritsma-Lebbink. 29 augustus 1997.

Bestuursovereenkomst Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. 27 februari 1998.

Uitvoeringsovereenkomst Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. 3-delig: overeenkomst tussen 1. Rijkswaterstaat Directie Zeeland/ Provincie Zeeland/ Stichting Nationaal Groenfonds, 2. Rijkswaterstaat Directie Zeeland/ Provincie Zeeland en 3. Provincie Zeeland/ Dienst Landelijk Gebied. Vastgesteld op 10 november 1999 te Middelburg.

Evaluatie 1998-2001. Onder redactie van de Provincie Zeeland, Dienst Landelijk Gebied, Rijkswaterstaat Directie Zeeland en het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Evaluatie 1998-2005. Onder redactie van de Provincie Zeeland, Dienst Landelijk Gebied, Rijkswaterstaat Directie Zeeland en het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Jaarlijkse voortgangsrapportages in de periode 1998-2007. Jaarlijks vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland.

Buitendijkse projecten

Projectprogramma, beslisdocument Broedgebied Hansweert. Project in het kader van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. Nota AXW 99.001

Gewikt en Gewogen. Afwegingsdocument voor de bescherming van Zuidgors en Baarland. Opgesteld in het kader van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, buitendijkse projecten. Rijkswaterstaat directie Zeeland, afdeling Integraal Waterbeheer. Nota AXW-2001-01

Een natuurlijke opwaardering. Beslissingsondersteunend document voor het verbeteren van het schor en slik bij Waarde. J. Consemulder en G.J. Liek. Rapport RIKZ/2002.055

Intentieverklaring Perkpolder. Gemeente Hulst, Provincie Zeeland en Rijkswaterstaat Zeeland. 10 juni 2004

Gebiedsontwikkeling Perkpolder, haalbaarheidsstudie. Uitgegeven door AM en Rabo Vastgoed, met medewerking van Rijkswaterstaat, Waterschap Zeeuws-Vlaanderen, Provincie Zeeland, gemeente Hulst, Dienst Landelijk Gebied, Staatsbosbeheer, Projectontwikkeling Zeeland, AM Groen door Rood bv, Rijnbouth van der Vossen Rijnbouth bv, Buro Lubbers. juni 2006

Milieu Effectrapportage Perkpolder. In opdracht van Gemeente Hulst, Provincie Zeeland en Rijkswaterstaat Zeeland. Grontmij Nederland bv, 29 oktober 2007.

Bestuursovereenkomst inzake de ontwikkeling en realisatie van het project Perkpolder. Gemeente Hulst, Provincie Zeeland, Ministerie van Verkeer en Waterstaat/ Rijkswaterstaat Zeeland, Dienst Landelijk Gebied, Dienst Domeinen, waterschap Zeeuws-Vlaanderen, Staatsbosbeheer. 19 december 2007

Bestemmingsplan Perkpolder, RBOI Middelburg. 10 oktober 2008. Vastgesteld door de gemeenteraad van Hulst op 20 november 2008 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 30 juni 2009.

www.perkpolder.nl

Binnendijkse projecten

Natuurontwikkelingsplannen zijn opgesteld door de Werkgroep Natuurontwikkeling voor de projecten (in chronologische volgorde):

Natuurontwikkeling Axelse Kreek, 1998

Natuurontwikkeling Eiland van de Meijer, 1998

Natuurontwikkeling Inlaag Hoofdplaat, 1999

Verkenning van de mogelijkheden voor natuurontwikkeling op het Bathse Schor, 1999

Natuurontwikkeling Sophiapolder, 1999

Natuurontwikkeling binnen landinrichtingsgebied Axel, 2000

Natuurontwikkeling Driesarendskreek, 2000

Natuurontwikkeling binnen landinrichtingsgebied Ponte, 2000

Natuurontwikkeling Galghoek, 2000

Natuurontwikkeling Gat van Pinte, 2000

Natuurontwikkeling Willem Leopoldpolder, 2000

Natuurontwikkeling Den Inkel, 2000

Natuurontwikkeling Margarethapolder, 2001

Natuurontwikkeling Verschepolder, 2001

Natuurontwikkeling Herdijkte Zwarte Polder, 2001

Natuurontwikkeling Zwartenhoeksekreek, 2001

Natuurontwikkeling Rammekenshoek, 2002

Natuurontwikkeling Schor van Ossendrecht, 2002

Natuurontwikkeling Schor van Ossensisse, 2002

Bos- en natuurontwikkeling Braakmanpolder-noord, 2002

Natuurontwikkeling De Vogel-zuid, 2003

Natuurontwikkeling Zwartegatschekreek, 2004

Natuurplan voor de voormalige getijdengeul Zwake, 2004

Natuurontwikkeling Aardenburgse havenpolder-zuid, 2004

Natuurontwikkeling Bathse Kreek, 2005

Natuurontwikkeling Bathse Schor, 2005

Natuurontwikkeling Zwinpolder, 2006

Natuurontwikkeling Oeverlanden west Zeeuws-Vlaanderen, 2006

Natuurontwikkeling Linie west, 2006

Natuurontwikkeling De Plate, 2006

Natuurontwikkeling Nummer Eén, 2007

Natuurontwikkeling Sint Pieterspolder, 2007

Natuurontwikkeling Scheldeoord, 2007

Natuurontwikkeling Westdorpe Passluis, 2007

Natuurontwikkeling Plaskreek, 2007

Natuurontwikkeling Sint Jacobspolderweg (Scheldeoord), 2007

Natuurontwikkeling Sint Kruiskreek, 2007

Overgangsbeheer Riemenskreek fase 1, 2007

Eindrapportage Natuurcompensatieprogramma Westerschelde 1998-2008

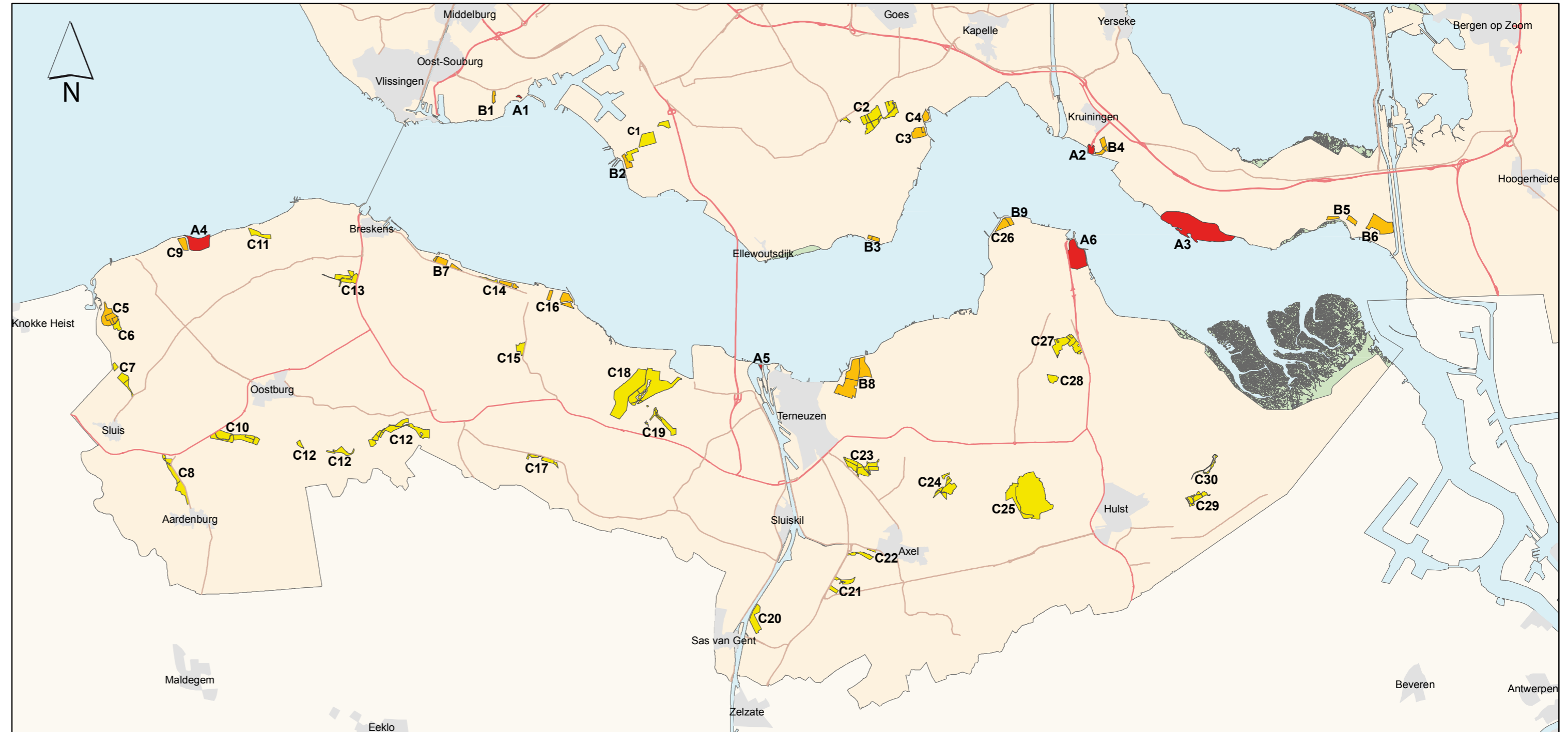
Samenhangend met de 2e verruiming van de Westerschelde

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 1 december 2009

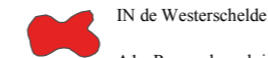
Opgesteld door Provincie Zeeland, Rijkswaterstaat en Dienst Landelijk Gebied

Bijlage 4 Situering projecten

behorende bij Eindrapportage Natuurcompensatieprogramma Westerschelde 1998-2008

IN de Westerschelde

- A1 - Rammekensduinen (10)
- A2 - Veerhaven Kruiningen (10)
- A3 - Schor van Waarde (240)
- A4 - Verdrongen Zwarte polder (50)
- A5 - Broedgebied Terneuzen (1)
- A6 - Perkpolder (40)

AAN de Westerschelde

- B1 - Rammekenshoek (7)
- B2 - Galghoek (14)
- B3 - Scheldeoord (9)
- B4 - Den Inkel (19)
- B5 - Bathse Kreek (16)
- B6 - Bathse Schor (64)
- B7 - Nummer Een (21)
- B8 - Margarethapolder (144)
- B9 - Molenpolder Ossensisse (10)
- C3 - Hoedekenskerke (30)
- C4 - Boonepolder (12)
- C5 - Willem Leopoldpolder (46)
- C9 - Herdijkte Zwarte Polder (18)
- C14 - Inlaag Hoofdplaat (19)
- C16 - Plaskreek (33)
- C26 - Schorretje Ossensisse (26)

ROND de Westerschelde

- C1 - Kreen Sloegroen (48)
- C2 - Zwaakse Weel (98)
- C6 - Verschepolder (13)
- C7 - Zwinpolder (32)
- C8 - Aardenburgse havenpolder (48)
- C10 - Sophiapolder (68)
- C11 - Zwartegatskreek (11)
- C12 - Passagule/linie (183)
- C13 - Baarandse Kreek (37)
- C15 - Sint Pieterspolder (11)
- C17 - Pyramide (18)
- C18 - Braakman Noord (185)
- C19 - Riemenskreek (31)
- C20 - Westdorpe Passluis (35)
- C21 - Zwartenhoekse Kreek (12)
- C22 - Axelse Kreek (14)
- C23 - Otheense Kreek (63)
- C24 - Boschkreek Axel (43)
- C25 - Groot Eiland (281)
- C27 - Hengstrijke Putting (65)
- C28 - Vogel-Zuid (16)
- C29 - Kieldrechtpolder (24)
- C30 - Vlaamsche Kreek (10)

